

การจัดการศพและอัตลักษณ์ของสัปเหร่อในบริบทพื้นที่นาภาคใต้
กรณีศึกษาชุมชนวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง) อำเภอรัตนพิบูลย์
จังหวัดนครศรีธรรมราช

FUNERAL MANAGEMENT AND UNDERTAKER IDENTIFICATION IN
CONTEXT OF NA IN SOUTH AREA CASE STUDY OF
WATMATCHIMPHUPHA (DONKLANG) COMMUNITY,
RONPIBOON, NAKHON SI THAMMARAT

ดำรงศพันธ์ ใจห้าววีระพงศ์

เกีตถวา บุญปรากร

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์

มหาวิทยาลัยทักษิณ

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและความเชื่อการจัดการศพของชุมชนวัดมัชฌิมภูผา(ดอนกลาง) และ 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของสัปเหร่อประจำวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง) โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีขอบเขตการศึกษาด้านเวลาศึกษาเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2540-2561 เก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม ในพื้นที่ศึกษาชุมชนวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง) โดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากกลุ่มผู้อาวุโสในชุมชน พระสงฆ์ สัปเหร่อ ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาจำแนกหมวดหมู่ ตีความ สร้างข้อสรุป และนำเสนอด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 - 2561 ชุมชนวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง) มีการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ ระบบสาธารณูปโภค หน่วยงานรัฐเอกชน องค์กรชุมชน รวมถึงรูปแบบและความเชื่อในการจัดการศพ ได้เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีแห่งสังคมเมือง บรรยากาศงานศพเป็นการ

เตรียมพร้อมอย่างดี มีความสวยงาม หรรษา สะดวกสบาย มีการให้บริการร้านค้า ร้านดอกไม้
ประดับประดาตกแต่งโลศพด้วยกระดาดสีทอง สวยงาม โลงแอร์คอนดิชั่น จัดงานศพที่บ้าน
บางศพมาตั้งที่ศาลาวัดเนื่องจากความสะดวกสบายประหยัดเงินและเวลา ไม่เหนื่อยยาก
บรรยากาศในงานศพเป็นไปอย่างครึกครื้น

ในส่วนอัตลักษณ์ของสัปเหร่อของวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง) พบว่า มีพลวัต
เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับวิธีแห่งการเผาศพ กล่าวคือ จากอดีตมีการเผาแบบสามส้าง (เชิง
ตะกอน) สัปเหร่อไม่มีตัวตนที่ชัดเจน เมื่อมีการเปลี่ยนมาเป็นการเผาศพแบบเมรุ สัปเหร่อมี
ความชัดเจนขึ้น ปัจจุบันการมีเมรุเผาศพแบบเตาเผา ทำให้ตำแหน่งสัปเหร่อเคลื่อนตัวเป็น
“นักจัดการศพ” นอกจากมีความรู้การเผาศพแล้ว ยังมีความชำนาญในการดูแล ทำความ
สะอาด ซ่อมแซมเตาเผาศพ นอกจากนี้ยังสามารถพบเห็นได้ง่าย เรียกใช้ง่าย แต่งตัวดี ใจกล้า
นักเลง ไม่กลัวผี ปฏิบัติอยู่ในศีล ไม่มีอาคมมาก มีอาชีพหลากหลาย เป็นมัคทายก นำไหว้พระ
ทุกงานบุญประเพณีของชาวพุทธ ทำสวน อัตลักษณ์ที่โดดเด่นที่ยังดำรงไว้อย่างเหนียวแน่นคือ
การมีคติความเชื่อทำบุญส่วนกุศล ไม่รับอำมิสสินจ้างในการเผาศพ

คำสำคัญ: บริบทพื้นที่นาภาคใต้, ชุมชนวัดมัชฌิมภูผา (ดอนกลาง), สัปเหร่อ

Abstract

This article has aimed 1) to study the patterns and beliefs of funeral management of Watmatchimphupha (Donklang) community; and 2) to study the identity of the undertaker of Watmatchimphupha (Donklang) community. This study was the qualitative research and set time of study during 1997-2018, collected data from documents and fields in Watmatchimphupha (Donklang) community by using non-participant observation and in-depth interviews from seniors group in the community, monks, and undertakers. The data was classified, interpreted, constructed and presented with descriptive analysis.

The study found that:

During 1997-2018, Watmatchimphupha (Donklang) community has changed social, economy, utility systems, government and private organizations, community organizations and including forms and beliefs in funeral arrangements. It has changed according to the way of society. Funeral atmosphere has well preparation, beauty, elegant, comfortable, the shop service such the flower decoration of coffins with gold paper, coffin with air conditioning. There is organizing a funeral at home and some is located at temple because there are comfortable, save money and time, easier management and the atmosphere in the funeral is lively.

For the identity of undertaker of Watmatchimphupha (Donklang) community found that there has the dynamics changed of the cremation method that means there had Samsang crematorium (bier crematorium) in the past and indefinite the status of the undertaker. After that, there was changing to new crematorium, the undertaker identity is vibrant. Presently, the oven crematorium is the newest crematorium, has changed the position of undertaker to be the "funeral manager" with knowledge of cremation. They have also skilled in taking care, cleaning, and repairing the furnace. Moreover, they are easy to see, fast service, dress well, be brave, not afraid of ghosts, practice in the precepts, no more magic, variety of career, as liaison of praying in all Buddhist's traditional merits, doing fruits fields. They has the unique certainly identity that still hold the beliefs in philanthropy, refusing the charge of the cremation.

Keywords: Context of Southern Na, Watmatchimphupha (Dongkang) Community, Undertaker

บทนำ

สังคมไทยมีความเชื่อว่าเมื่อญาติพี่น้องตายลงจะเปลี่ยนแปลงสภาพไปเป็นผี คนที่ตายมีความต้องการเหมือนกับคนเป็น จึงต้องทำพิธีเช่นไหว้ของต่าง ๆ ไปให้ ในเมื่อผู้ตายกลายเป็นผีก็ต้องมีวิธีไม่ให้ผีรบกวนคนเป็น และความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศไปให้คนตายในโลกหน้าได้ประโยชน์มากที่สุด สำหรับพิธีกรรมขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศพ จะต้องได้รับการจัดการที่ถูกต้องตามประเพณีจากผู้ที่มีความรู้ ชำนาญในพิธีการ มิฉะนั้นเชื่อว่าจะส่งผลกระทบในทางร้ายต่อบุคคลในครอบครัวที่ยังอยู่และต่อวิญญาณของผู้ตาย การจัดการศพเป็นประเพณีที่สำคัญของคนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลและได้มีการ สืบทอดต่อกันมาผ่านลูกหลาน เครื่องญาติ เพื่อประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต การจัดการศพถือเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตที่เรียกกันว่าประเพณีการตาย ความเชื่อในความตายและพิธีกรรมงานศพ คือ การจากไปของบุคคลในครอบครัวเป็นภาวะที่ทำให้เกิดความเศร้าโศก แต่ก็มีความเชื่อว่าคนตายไปจะเป็นผี ซึ่งเป็นสิ่งที่น่ากลัว จึงเป็นประเพณีเพื่อผ่อนคลายความเศร้าโศก และตัดสัมพันธ์ระหว่างคนกับผี พิธีทำศพส่วนใหญ่จะต้องคล้อยตามความเชื่อทางศาสนา ซึ่งโดยทั่วไปจะมีเพียง 2 วิธี คือ การฝังและการเผา พิธีศพเป็นพิธีสำคัญของชีวิตคน เป็นพิธีสุดท้ายเพื่ออำลาจากชีวิตในโลกนี้ไปสู่โลกหน้า เป็นการทำให้ไว้อาลัยต่อการจากไปของผู้เป็นที่รัก โดยญาติและคนรู้จักจากทั่วสารทิศจะมารวมตัวกันเพื่อแสดงความเคารพเป็นครั้งสุดท้าย (เสถียร โกเศศ , 2553)

สัปเหร่อ เป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทและมีความจำเป็นในกระบวนการจัดการศพในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตมีส่วนสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล สัปเหร่อ มีบทบาทตั้งแต่วันแรกของการตายจวบจนวันสุดท้ายของวาระชีวิต และได้กระทำหน้าที่ตามกระบวนการต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนมาเป็นเวลาช้านาน ไม่ว่าจะเป็นการเบิกโลง การห่อศพ การมัดตราสัง หรือแม้แต่การล้างหน้าศพ แต่อย่างไรก็ตามจากการที่สภาวะสังคม เศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยอิทธิพลของภาวะความทันสมัย (Modernization) (Giddens, 1992) เป็นหัวใจหลักของการเกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในยุคปัจจุบันทำให้การหยาบยืมผสมผสานทางวัฒนธรรม ซับซ้อนและหลากหลาย ส่งผลให้รูปแบบการจัดการศพและการเผาศพนั้นเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต กล่าวคือ จากการเป็นเผาแบบสามส้าง (เชิงตะกอน) มาสู่การเผาแบบเตาเผาถ่าน (เมรุ) กระทั่งปัจจุบันเป็นการเผาแบบ

เตาเผาไฟฟ้าหรือเมรุไฟฟ้า แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการรูปแบบการเผาศพที่เปลี่ยนแปลงไป ย่อมส่งผลกระทบต่อส่งผลทำให้สัปเหร่อ ต้องปรับเปลี่ยนวิถี การกระทำในการจัดการศพ กระบวนการทำงาน หรือที่เรียกว่า “อัตลักษณ์ (Identity)” (ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, 2553) เปลี่ยนแปลงไปด้วย

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเกิดคำถามในยุคปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2540-2561) ชาวชุมชนวัดมณีภูผา (ดอนกลาง) ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัด นครศรีธรรมราช มีรูปแบบและความเชื่อในการจัดการศพอย่างไร และสัปเหร่อประจำ วัดมณีภูผา (ดอนกลาง) มีอัตลักษณ์ตัวตนอย่างไรในยุคสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อเกิดเป็นองค์ความรู้ เข้าใจวิถีชีวิตของสัปเหร่อในสังคมภาคใต้ นำไปสู่การทำความเข้าใจตัวตนของสัปเหร่อ อย่างถ่องแท้ เป็นการลอคคิตที่ตายตัวที่ผูกติดกับคำว่า “คนเผาผี” นอกจากนี้ยังเป็นการ เสริมสร้างเปิดพื้นที่ให้สัปเหร่อได้มีตัวตนทางสังคมบนพื้นฐานศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่นเดียวกับทุกคนในสังคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบและความเชื่อการจัดการศพของชุมชนวัดมณีภูผา (ดอนกลาง) ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของสัปเหร่อประจำวัดมณีภูผา (ดอนกลาง) ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยขั้นนี้ ศึกษาโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขอบเขต การศึกษาด้านเวลา คือ ศึกษาเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2540-2561 โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารและ จากภาคสนาม มีพื้นที่การศึกษา คือ ชุมชนวัดมณีภูผา (ดอนกลาง) ซึ่งเป็นพื้นที่ประชาชน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา โดยที่ผู้วิจัยเรียกว่า (บริบทพื้นที่นา) ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation observation) และ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้อาวุโสในชุมชน พระสงฆ์ และคนเผาศพ ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาจำแนกหมวดหมู่ ตาม วัตถุประสงค์ของการศึกษา ศึกษา สร้างข้อสรุป และนำเสนอด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

(Descriptive Analysis Method) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาสังเคราะห์ และแยกเป็นประเด็นตามเนื้อหา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ตามวัตถุประสงค์ คือ ด้านรูปแบบและความเชื่อในการจัดการศพ และด้านอัตลักษณ์ของสัปเหร่อประจำวัดมัชฌิมา (ดอนกลาง) ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบและความเชื่อในการจัดการศพของชุมชนวัดมัชฌิมา (ดอนกลาง)

ชุมชนวัดมัชฌิมา (ดอนกลาง) ตั้งอยู่บนถนนดอนกลาง หมู่ที่ 6 ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ ทุ่งนา อาชีพคนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพปลูกข้าวทำนา ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2561 บริบทชุมชนดอนกลางได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ทั้งด้านสภาพพื้นที่การทำมาหากิน ชีวิตความเป็นอยู่ เงินทองเข้ามาจับบทบาทในการดำรงชีวิตมากขึ้น ชาวบ้านในชุมชนต้องหาอาชีพที่ทำให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้น ต้องนำเงินมาเพื่อเป็นทุนการศึกษาให้ลูกเนื่องจากในช่วงสมัยนี้รัฐบาลบังคับให้เยาวชนต้องเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พ่อแม่ต้องลำบาก ต้องออกทำงานนอกบ้าน งานที่ได้รับความนิยม ในช่วง พ.ศ. 2540 -2550 คือ งานรับเหมาก่อสร้าง และผลผลิตจากสวนยางพารา ก็เริ่มออกสู่ตลาดมากขึ้นทำให้ผลผลิตทางการเกษตรให้ราคาดีในช่วงนั้นทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดี แต่การทำการเกษตรก็จะยึดถือแบบดั้งเดิม มีการปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ การทำนา ก็จะมีบางในบางพื้นที่ มีคลอง มีลำห้วยเหมือนเดิม มีประปาเข้ามาอย่างทั่วถึง มีร้านค้าในชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีเครื่องมือสื่อสารมากมาย มีโรงพยาบาลที่ทันสมัย มีโรงเรียนและสถานที่ราชการ มีถนนคอนกรีตเข้าตามหมู่บ้าน มีไฟฟ้ามีอินเทอร์เน็ตเข้ามาใช้ในบ้านอย่างทั่วถึง แต่ชาวบ้านกับวัดยังคงมีความเกี่ยวข้องในการทำพิธีวัฒนธรรมทางศาสนา

การจัดการศพในพื้นที่ชุมชนวัดมัชฌิมา (ดอนกลาง) นั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตแห่งสังคม เหตุเพราะสังคมและวิถีชีวิตของผู้คน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปเป็นการดำรงชีวิตแบบสังคมเมือง ความผูกพันระหว่างคนเป็นกับคนตายเริ่มห่างไกล รวมถึงความผูกพันระหว่างผู้คน ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน วัด หรือชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง

การจัดงานศพของชาวชุมชนดอนกลางมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงมีรูปแบบและความเชื่อในการจัดการศพ ดังนี้ 1) ก่อนตายจะมีลูกหลานมาดูแลปฏิบัติกำลังใจ มีการนิมนต์พระมาสวดบังสุกุลเป็น เป็นการต่ออายุและเป็นการบอกทางแก่คนใกล้ตาย 2) เมื่อตายลง จะมีจัดการศพ ขอมมาศพ อาบน้ำศพ น้ำศพบรรจุโลงศพ แจ้งเรื่องการตายให้ผู้นำหมู่ชุมชน พระ บรรดาญาติ ทราบ การเตรียมสถานที่ตั้งบำเพ็ญกุศลศพ บรรดาญาติ ๆ เพื่อนฝูงจะมางาน มีการติดต่อร้านขายโลง ร้านเช่าเต็นท์ เครื่องเสียง ผู้รับทำอาหารเลี้ยงแขก ผู้ร่วมงาน ติดต่อพระเพื่อขอหยิบบิณฑบาตหรืออุปกรณ์สำหรับพิธีสวดศพ ติดต่อร้านดอกไม้ ติดต่อกันผู้ยกตราสัง รตนน้ำศพ ขอมมาศพ น้ำศพบรรจุโลง 3) ประเพณีการในการสวดก็จะมีการสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ตามจำนวนความสะดวกและความเชื่อเรื่องการเผาศพ ส่วนใหญ่ จะ 5 วัน และ 7 วัน 4) การเผาศพ ปัจจุบันมีพิธี 2 ตอน คือ ขั้นตอนแรกเผาเป็นพิธีที่เรียกว่าเผาหลอก ตอนที่สองเป็นการเผาจริง เป็นการจุดไฟเผาศพ เมื่อถึงกำหนดประชุมเพลิง สัปเหร่อจะยกศพลงจากที่ตั้งโลงศพ แล้วเปิดฝาโลงเพื่อให้ญาติได้ดูเป็นครั้งสุดท้ายหรือจะให้คนทั่วไปดูเพื่อปลงอนิจจา จากนั้นสัปเหร่อจะใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ เพราะเชื่อกันว่า น้ำมะพร้าวเป็นน้ำบริสุทธิ์ ผู้ตายได้ไปอย่างบริสุทธิ์ จากนั้นลูกหลานจะช่วยกันนำศพเข้าเมรุ สัปเหร่อจะทำการเผาศพจนเหลือเฉพาะกระดูกและเถ้าถ่าน 5) ประเพณีการบวชน้ำไฟ คือ ลูกหลานของผู้ตายบวชเป็นเณรหรือเป็นพระในวันเผาเรียกว่า บวชน้ำไฟหรือน้ำศพ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ส่วนใหญ่จะบวชเพียง 3, 5, 7 วัน 6) ประเพณีการเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย เมื่อทำพิธีเผาศพแล้ว สัปเหร่อจะนัดแนะเจ้าภาพให้เตรียมของเก็บกระดูกก่อนนกกาทินบินข้าม กล่าวคือ ประมาณเวลา 05.00 น. และทำบุญอุทิศช่วงเช้า ก่อนที่จะนำเศษกระดูกที่เหลือไปเก็บ ผิง หรือนำไปลอยอังคารในแม่น้ำลำคลอง ทะเล ตามแต่สะดวกเจ้าภาพ เพื่อกลับคืนสู่ธาตุเดิม เพราะเชื่อว่ามนุษย์เกิดจากธาตุดิน น้ำ ไฟ และลม เป็นอันเสร็จพิธีการจัดการศพ

บรรยากาศการจัดงานศพของชุมชนวัดมัชฌิมาภูกา (ดอนกลาง) ในยุคปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเป็นการดำเนินการที่เตรียมพร้อมเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นดอกไม้ที่มีการจัดอยู่อย่างเพียบพร้อมอยู่หน้าโลงศพ โลงศพสีสันสดใส สวยงาม ระบบป้องกันไม่ให้ศพเน่าเปื่อยด้วยระบบความเย็นแอร์คอนดิชั่น ซึ่งมีโลงขนาดเล็กบรรจุในโลงแอร์อีกชั้นหนึ่ง ประดับประดาด้วยสีสันพร้อมไฟประดับ มีพวงหรีดเป็นช่อดอกไม้ พัดลม เครื่องไทยธรรมใช้ถวายพระของบรรดาญาติ เพื่อนฝูง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ตั้งประดับ แว่นเรียงรายด้านหน้า ด้านข้าง ด้านบนหีบศพ

มีรูป เพื่อต้อนรับผู้ที่เข้ามาร่วมงานศพในการไหว้เคารพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย อีกทั้งบริเวณงานศพยังมีอาหารเตรียมพร้อมรองรับผู้ที่เข้ามาร่วมงานศพเพื่อเป็นการต้อนรับ และในวันสุดท้ายของการจัดงานศพคือวันฌาปนกิจ จะมีพิธีกรคอยบอกกล่าวถึงพิธีกรรมสุดท้ายของชีวิต โดยจะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์เพื่อสวดส่งท้ายให้กับผู้ตายและเทศนาสั่งสอนคติธรรม โดยศพจะตั้งยกตั้งไว้บนเมรุเป็นที่เรียบร้อย และที่เมรุก็จะมีการประดับประดา มีการผูกผ้าขาวดำที่เมรุ มีการจัดวางพวงหรีดและดอกไม้ประดับเมรุ พิธีกร (มักทายก) จะนำทุกคนสู่พิธีการทอดผ้าบังสุกุล โดยเรียงลำดับการให้เกียรติผู้ใหญ่ที่เคารพไว้หลังสุดจะนิมนต์พระชั้นผู้ใหญ่ชักผ้าบังสุกุลในลำดับท้าย

ภาพที่ 1 การตกแต่งหน้าศพ/โลงศพในชุมชนวัดมัชฌิมา (ตอนกลาง)

ในยุคปัจจุบันพิธีกรรมการจัดการศพนั้น ชาวชุมชนวัดมัชฌิมา (ตอนกลาง) สะดวกมากยิ่งขึ้น เนื่องจากทางวัดได้มีการสร้างศาลาไว้สำรองให้มีการตั้งบำเพ็ญกุศลศพที่วัด และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 วัดได้จัดสร้างศาลาคู่เมรุ ไว้ตั้งบำเพ็ญกุศลศพตามที่เจ้าภาพ ญาติผู้ตายมีความประสงค์ เนื่องจากศพก็มากขึ้น ญาติ ๆ ผู้ตาย ส่วนใหญ่อยู่ต่างถิ่นต่างที่ และมีอาชีพทำงานหน้าที่ต่าง ๆ จึงไม่มีเวลาสะดวกในจัดงาน วัดจึงสร้างศาลาไว้รองรับการจัดงานศพของชุมชน มีไว้ให้บริการทั้งสิ่งของที่จำเป็นสำหรับงานศพ อุปกรณ์ครัว แก้วน้ำ เครื่องเสียง พร้อมสำหรับการจัดงานศพ การเผาศพ สถานที่ ตลอดจนพระสงฆ์ก็เดินทางไปมาสะดวกไม่ต้องรับส่งเป็นระยะยุ่งยาก ดังคำสัมภาษณ์

“...หากใครไม่สะดวกที่วัดที่บ้าน ก็มาไว้ที่วัดได้ ทางวัดไม่คิดค่าใช้จ่ายมากมาย แต่จะให้บริจาคค่าน้ำค่าไฟ บำรุงวัด เจ้าภาพทุกรายก็จะจัดถวายส่วนใหญ่จะถวายไม่ต่ำกว่า 2,000 บาท ถือว่าสะดวกและคุ้มมาก ไม่เหมือนกับจัดที่บ้านเสียค่าเช่าเต็นท์แพง เครื่องเสียง คนอยู่กันทั้งคืนบางที่มีเล่นการพนันด้วย ถ้าจัดที่วัดสะดวกปลอดภัยถึง 3 หมู่ส่วนใหญ่ก็กลับบ้านกันหมด เหลือเจ้าภาพอยู่นอนเฝ้าศพ ถึงวันเผาศพก็ไม่ต้องเคลื่อนย้ายมาก ทำพิธีในนี้ถึงเวลาก็นอนไปบนเมรุเผาทีเดียว สะดวก รวดเร็ว ไม่ลำบากเจ้าภาพ พระก็อยู่ในนี้...”

(พระครูธำรงภูมิธรรม, 2561)

สำหรับการเผาศพที่วัดมณีนิมิต (ดอนกลาง) นั้นปัจจุบันเป็นการเผาศพแบบเมรุเป็นเตาเผาศพ 1 เตา ใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง ในการเผาใช้ถ่าน 2 กระสอบต่อการเผา 1 ศพ จึงทำให้เผาได้ครั้งละ 1 ศพเท่านั้น โดยลักษณะของเตาเผาศพทำมาจากอิฐทนไฟ วิธีการใช้รถเข็นเพื่อเป็นฐานในการวางถ่านและศพ โดยบนรถเข็นจะใส่ถ่านให้เต็มแล้วจึงวางโลงศพไว้ด้านบน ในการเผาแต่ละศพใช้เวลาประมาณ 4 – 5 ชั่วโมงเพราะความแข็งของแอร่จับตัวไว้นานเกิน คนอ้วนจะเผาได้เร็วกว่าคนผอมเพราะคนอ้วนมีไขมันเยอะ สำหรับค่าใช้จ่ายจะอยู่ที่ศพละ 3,000 บาท ให้กับสัปเหร่อศพละ 1,000 บาท

ภาพที่ 2 การตกแต่งบริเวณเมรุเผาศพในวันเผาศพ

2. อัตลักษณ์ตัวตนของสัปเหร่อชุมชนวัดมัชฌิมาวาส (ดอนกลาง)

สัปเหร่อ หรือ คนเผาผี วัดดอนกลางยุคปัจจุบันมีบทบาทสำคัญมากต่อการจัดการพิธีศพของชุมชน ให้เป็นไปอย่างเรียบร้อยและถูกต้องเป็นไปตามประเพณี สัปเหร่อวัดดอนกลางเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญมีความเชื่อศรัทธา และมีความรู้ในการเตรียมการเผาศพและมีความชำนาญในการเผาศพ รู้จักและเข้าใจวัสดุที่ใช้ในการเผา การแต่งกายที่ค่อนข้างเรียบร้อย เป็นผู้มีความน่าเชื่อถือ ประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรม เข้าใจและสามารถบอกถึงกระบวนการ สิ่งที่ต้องใช้ต้องดำเนินการแก่เจ้าภาพได้ทุกขั้นตอน มีความรู้เกี่ยวกับคตินิยม คำสอนในงานศพและสอดคล้องประสานกับความเชื่อในการจัดการศพเป็นอย่างไร

ลุงสว่าง อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 (ดอนกลาง) อายุ 69 ปี สัปเหร่อวัดดอนกลาง เล่าให้ฟังว่า การที่เข้ามาเป็นสัปเหร่อนั้น เป็นเหตุผลว่าเริ่มมาจากเห็นคนที่เผาศพคนเดิม เป็นคนดีมีเล่ห์ เมาสุรา เวลาเผาศพ มีการเก็บเงินค่าเผาศพ เก็บค่าใช้บริการเมรุ จากเจ้าภาพ ตนเองจึงทนเห็นรับสภาพไม่ได้ เนื่องจากมองว่าสมควรปฏิบัติตัวให้เป็นคนดี มีศีลธรรม และไม่มีการเก็บค่าใช้จ่ายในการเผาศพอะไรทั้งสิ้น เนื่องจากเมรุนั้นถือเป็นบ้านหลังสุดท้ายของผู้ตาย อีกอย่างหนึ่งคนที่ตายหรือเจ้าภาพส่วนใหญ่แล้วเป็นคนในชุมชน ซึ่งได้บริจาคเงินทำบุญสร้างโบสถ์สร้างศาลา สร้างเมรุให้กับวัดอยู่แล้ว จึงไม่น่าจะต้องเก็บค่าบริการอีก เพราะเป็นเงินที่ทุกคนเป็นคนร่วมสร้างกันมา ดังคำสัมภาษณ์

“...ลุงทนดูไม่ได้ เพราะสัปเหร่อคนก่อนนี้ ชี้มา กินเหล้า ดูไม่ดี จัดการเผาศพก็ไม่ค่อยถูกต้องนัก ลักแต่ว่าให้ได้ทำเสร็จเป็นพอ ที่รับไม่ได้เลยคือการเรียกเก็บเงิน เก็บทองกับเจ้าภาพค่าเผาศพ ค่าบำรุงเมรุ อันนี้ลุงรับไม่ได้ เพราะว่าเมรุนี้ชาวบ้านทุกคนได้ร่วมกันสร้างเงินของชาวชุมชนนี้ทั้งนั้น ฉะนั้นไม่น่าต้องมาเก็บเงินกันอีก ลุงจึงไปบอกกับสัปเหร่อ และเจ้าอาวาสตรง ๆ ว่าต่อไปนี่ลุงจะจัดการเผาศพเอง ลุงไม่เกรงกลัวอะไร เพราะเป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ช่วย เป็นอาสาสมัครของอำเภออยู่ก่อนหน้านี้...”

(สว่าง เดชสถิต, 2561)

สำหรับหลักการของสัปเหร่อนั้น ลุงสว่างบอกว่า การไม่เลือกปฏิบัติต้องเผาศพให้เจ้าภาพทุกราย โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชังหรือฐานะความยากดีมีจน ต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นมืออาชีพมีความรับผิดชอบในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อยทุกขั้นตอนตั้งแต่ทำความสะอาดเผาจนถึงเก็บกระดูก สำหรับขั้นตอนและกระบวนการเผาศพในยุคปัจจุบันนั้น โดยจะเริ่มต้นที่การ

จัดพิธีรดน้ำศพ เพราะมีความเชื่อว่าการทำความเคารพและการเทน้ำอบลงบนฝ่ามือเป็นการขออโหสิกรรมกับผู้ล่วงลับไปอย่างสงบ การเบิกโลงและการมัดตราสังให้ศพ และการเตรียมเมรุเผาศพกวาดเข้ากระตักของศพที่เผาก่อนหน้าไม่ได้ปะปนกับศพที่กำลังจะเผาและขอซื้อที่จากเทวดาเจ้าที่ชื่อ ยายกะลี ตากะลา ก่อนเผา จะเปิดฝาโลงและตัดด้ายที่มีดม้อมัดเท้าศพและล้างหน้าด้วยน้ำมะพร้าวเมื่อญาติผู้ตายช่วยเคลื่อนศพไปสู่เมรุสับหรือจะทำการเผาตามขั้นตอนประมาณ 1- 2 ชั่วโมง

ขั้นตอนก่อนเผาศพนั้น ลุงสว่าง บอกว่า จะต้องตัดด้ายที่มีดหัวแม่มือและหัวแม่เท้าของศพออกเสียก่อน โดยการตัดนี้ลุงสว่างไม่จำเป็นต้องว่าคาถา เช่นเดียวกับการมัด ทำงานนี้เพื่อเอาบุญ จึงอยู่ที่ใจว่าจะสามารถปลงตกหรือไม่ นอกจากนี้ยังมองว่า การมีคาถากำกับนั้นเป็นเรื่องความเชื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งใครทำดีก็ได้ดี ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตัวมากกว่า ดังคำพูด

“...ไม่ต้องท่องอะไรทั้งนั้น เราทำบุญทำกุศล ผีที่ไหนจะมาหลอก เมื่อตัดด้ายเสร็จก็ทุบมะพร้าวล้างหน้าศพ ในการเผานั้นเราต้องดึงเสื้อหรือหมอนอกเสียก่อน เพราะกลัวว่าเวลาเผานั้นถ้าไม่ดึงออก เขม่าจากการเผาไหม้สิ่งเหล่านี้จะไปติดอยู่กับผนังเตา...”

(สว่าง เดชสถิต, 2561)

ขั้นตอนจากนั้นจำเป็นต้องเปิดฝาโลงซึ่งเป็นเหตุให้กลิ่นจากศพลอยคลุ้งออกมา ลุงสว่างบอกว่า สิ่งนี้ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ไม่ว่ากลิ่นจะแรงมากเพียงใด ลุงไม่เคยปฏิเสธการเผาศพเลย การเผานั้นจำเป็นต้องไหว้ “เจ้าที่” เสียก่อน โดยการไหว้เจ้าที่นั้น ลุงสว่าง เรียนรู้จากคนเฒ่า คนแก่ที่เคยเผาศพในชุมชน ยายกะลา ตากะลี เป็นผู้ดูแลป่าช้าทุกแห่ง การไหว้ยายกะลา ตากะลี เป็นเสมือนการขออนุญาตให้ดวงวิญญาณผู้ที่ล่วงลับได้มาอาศัยอยู่ในป่าช้า และขอให้คุณยาย คุณตา ช่วยดูแล รวมถึงเป็นการขออนุญาตให้สับหรือเพื่อทำหน้าที่อยู่ที่ใจมากกว่า ดังคำพูด

“...ไม่มีอะไรมากแต่จะมีคำขอซื้อจากเทวดาเจ้าที่ชื่อ ยายกะลา ตากะลี ขอที่อยู่อาศัย ก่อนเผา ก่อนเผา-หลังเผาจะมีข้าวบอก คือ ข้าวปลา ปลาที่มีหัวมีหาง รูป 1 ดอก ดอกไม้เพื่อเปิดทางให้ดวงวิญญาณ ไหว้ที่เมรุ รูปเทียน ก็ต้องจุด บางทีก็รดน้ำมนต์ เพื่อไม่ให้อัปรีศ จัญไรเข้าตัว ป้องกันเอาไว้ ไม่รู้เหมือนกันเห็นเขาทำกันมา เราก็กทำตามเขา ไม่ได้มีอะไรหรอก มันเป็นที่ใจของเรา...”

(สว่าง เดชสถิต, 2561)

ลุงสว่าง ให้ความเห็นต่อเรื่องผีและวิญญาณ ซึ่งผู้คนทั่วไปแล้วย่อมเห็นว่าเป็นเรื่องน่ากลัวแต่ลุงสว่าง กลับมองว่า ผีต่างหากที่จะต้องมากลัวตน

“...กลัวอะไร ไม่นึกเลย มีแต่ผีนั้นแหละที่จะกลัวเรา เพราะเราแทงสามง่าม เขาตอนกลับศพ แทงผี ตอนเผามันไหม้ไม่ดี ก็ต้องแทงกลับ จะได้ไหม้เร็วๆ...”

(สว่าง เดชสถิต, 2561)

การเผาศพนั้นเป็นเรื่องไม่ยุ่งยากอะไร โดยเฉพาะเมื่อมีเตาเผาแบบเมรุ ซึ่งมีกลไก ในการดูดลมทำให้ไฟแรงขึ้น ที่ฐานเมรุด้านหลังจะมีช่องเปิดสำหรับให้ลมเข้าไปในเตาซึ่งเป็นที่บรรจุศพ ลมจากด้านล่างจะผ่านร่างของศพซึ่งติดไฟอยู่ ทำให้ไฟแรงขึ้น จากนั้นลมซึ่งมีความร้อนจะลอยขึ้นสู่ด้านบน ระบายออกทางปล่องเมรุ ทั้งนี้จะเผาไหม้หรือช้าขึ้นอยู่กับปล่องดูดลมได้ดีมากน้อยเพียงใด แต่อย่างไรก็ตามศพบางประเภทก็สร้างปัญหาในการเผาได้เช่นกัน เช่น ศพที่เสียชีวิตจากการจมน้ำ สำหรับรูปแบบการเผาศพ ลุงสว่าง บอกว่า ไม่ได้มีคาถาอาคมอะไรทั้งสิ้น มีแต่คำขอซื้อจากเวทดาเจ้าที่ซื้อ ตากะลี ยายกะลา ก่อนเผา ก่อนเผา-หลังเผามีข้าวบอก คือ ข้าวปลา ปลาที่มีหัวมีหาง รูป 1 ดอก ดอกไม้เพื่อเปิดทางให้ดวงวิญญาณ

“...การทำหน้าที่นี้เป็นการทำเอาบุญ และมีความสุขใจที่ได้ทำ แม้บางครั้งจะมีคนแสดงอาการรังเกียจบ้าง ซึ่งก็ไม่จํานวนน้อย แต่ลุงไม่โกรธเขาเหล่านั้น คนเขาสะอาด ๆ หน่อย แบบว่ามองว่าเราไปจับศพ คนเขาคิดแบบว่าสะอาด สกปรก จับศพ สกปรก จับซ่อน มันมองไปไกลตัวเรา เขาไม่ได้คิดวันหน้าเขาเองก็ต้องตาย ต้องเน่าอย่างเขาเหมือนกัน คิดแต่จะหนี มนุษย์เราก็ต้องตายด้วยกันทั้งนั้น...”

(สว่าง เดชสถิต, 2561)

สัปเหร่อ มีความสำคัญต่อการจัดการศพในชุมชน หรือมีการสืบทอดหลักธรรมทางพุทธศาสนาและปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม เป็นคนที่มีความรู้ทางศาสนาพิธีเป็นอย่างดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สร้างเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ทางความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ซึ่งมีผลต่อคติความเชื่อต่อคนในชุมชน สำหรับอัตราค่าบริการในการเผาศพที่วัดมณีมัญญา (ดอนกลาง) นี้ขึ้นอยู่กับความศรัทธาหรือการบริจาคของเจ้าภาพที่มีความประสงค์ไม่มีการกำหนดเอาไว้แต่ประการใด

“...จริง ๆ แล้วการรับเงินไม่ควรทำ เพราะเขาทำบุญสร้างเมรุ ทอดผ้าป่า มาให้วัดแล้ว พอเขาดายยังเก็บเงินเขไปอีก นี่คือเหตุผลที่ลุงมาเป็นคนเผ่าผี ที่วัดนี้ไล่คนเก่าออกไปเลย แต่ก็มีบ้างแล้วแต่เจ้าภาพเขาจะเอาเงินทำบุญค่าน้ำค่าไฟวัด เป็นเรื่องที่ห้ามกันไม่ได้ บางทีเจ้าภาพก็ให้มาเหมือนการแต่คนเขารู้ว่าผมไม่เอา เผาฟรีทำบุญ...”

(สว่าง เดชสถิต, 2561)

การทำงานที่เมรุนั้นในช่วงเช้าวันที่จะมีการเผาศพ ลุงสว่าง จะมาทำหน้าที่ทำความสะอาดเมรุทำความสะอาดเตา และรอบ ๆ กวาดเอ้าถ่านของศพคนที่แล้วให้หมดเกลี้ยง จากนั้นก็จะทำการไหว้เตา ซึ่งเครื่องบูชา ได้แก่ ดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู และเงิน ในระหว่างการเผาศพ นั้นจะมีเจ้าภาพใกล้ชิดกับศพมาพูดคุยกับลุงสว่าง บรรยายภาสเช่นนี้เกิดขึ้นเป็นปกติ บางคนก็ไม่ได้ขึ้นมาพูดคุยอย่างเดียว แต่จะหยิบสามง่ามขึ้นมาเขี่ยศพ ช่วยเผาศพ หรือบางคนเผาศพมาเปิดฝาซึ่งเป็นช่อง ๆ เล็ก ๆ สำหรับเปิดดูไฟ หรือช่องสำหรับใส่เหล็กเขี่ยศพ บ่อยครั้งเพื่อดูว่าศพไหม้เป็นอย่างไร ไปถึงไหนแล้ว แต่บางศพ พอเริ่มจุดไฟติดเจ้าภาพเก็บข้าวของกลับบ้านหมด จะกลับมาอีกทีตอนตี 5 หิ้วรุ่งเพื่อมาทำการดับธาตุเก็บกระดูก ทำบุญตักบาตรพระ

นอกจากอาชีพของลุงสว่างที่เป็นสัปเหร่อแล้วนั้น ลุงสว่างยังรับหน้าที่เป็นพิธีกรทางศาสนา, พิธีกรทอดผ้าป่า มีเครื่องมือสื่อสารโทรศัพท์ไว้สำหรับติดต่อผ่านพระสงฆ์ บรรดาเจ้าภาพงานต่าง ๆ ลุงสว่างบอกว่า ลุงไม่เคยอบรมหลักสูตรใดเลยที่เกี่ยวกับการเผาศพใช้ความสามารถที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ความชำนาญด้วยประสบการณ์การเป็นสัปเหร่อมากกว่า 20 ปี ซึ่งจากสายตาค้นออกแล้วนั้น สัปเหร่อวัดกลางกลางเป็นคนที่มีความรู้ มีความคาดหวังจากคนในชุมชน ได้รับความไว้วางใจ ดูแลจัดการศพของญาติๆเขาโดยไม่ต้องสงสัยประการใด ๆ เลย ดังคำสัมภาษณ์

“...ผู้ใหญ่หว่าง เป็นคนที่มีความรู้เรื่องการเผาศพ ทำพิธีทุกอย่างตั้งแต่แนะนำเรื่องมัตตราสัง ไปจนถึงนำไหว้พระ เผาศพ คาถาอาคมท่านคงมีบ้าง แต่เรื่องเช่นนี้เขาไม่บอกไม่อดกัน ลุงไม่เรียกร้องเงินค่าทำอะไรเลย เป็นคนนักร้องใจถึง ชอบช่วยเหลือคน พูดเสียงดังฟังชัด เวลามีคนตายก็ต้องเชิญท่านมา เจ้าภาพไม่ต้องกังวลอะไรเลย และท่านไม่เคยรังเกียจคนไม่ว่าจะยากดีมีเงิน...”

(บรรเจิด คำสวัสดิ์, 2561)

สำหรับมุมมองของคนภายนอกส่วนใหญ่จะมองว่า สัปเหร่อเป็นคนที่มีความรู้ในการจัดการศพ ไม่เลือกปฏิบัติและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และยึดถือปฏิบัติระเบียบพิธี รูปแบบและขั้นตอนดั้งเดิม มีความเชื่อ ในเรื่องการจัดการศพ และเป็นมิตรกับเจ้าภาพและคนอื่น ๆ ด้วย และไม่แสดงกริยารังเกียจศพผู้ตาย และปฏิบัติตนตามความเชื่อประเพณีอย่างเคร่งครัด มีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย มีความรู้เกี่ยวกับไสยศาสตร์ อาคมอาคม ในการประกอบพิธีกรรมและมีความชำนาญต่อการจัดการศพ ทั้งนี้สัปเหร่อ ได้ถูกกำหนดบทบาทหน้าที่ให้เป็นผู้จัดการศพประจำ฼าณสถานชุมชน

“...หากไม่มีสัปเหร่อคงลำบาก เพราะในชุมชนไม่มีใครทำได้ การที่มีสัปเหร่อช่วยให้ญาติที่นำศพไปเผาสบายใจว่าได้ทำตามถูกต้อง ฉะนั้นสัปเหร่อ มีความสำคัญมากเมื่อมีคนตายลง...”

(สมหมาย สมแก้ว, 2561)

อภิปรายผล

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 - 2561 ชุมชนวัดมัชฌิมาภุม (ดอนกลาง) มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ระบบสาธารณสุข รวมถึงประเพณีการจัดการศพจากอดีตหลายประการ กล่าวคือ ในอดีตการจัดงานศพนั้นมีการช่วยเหลือของเพื่อนบ้าน มีพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัด และอาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติไปตามยุค ตามสมัย ค่านิยม ประเพณี เช่น การอาบน้ำศพ การใช้โลงใส่ศพ การประดับประดาโลงศพ การจัดดอกไม้ประดับโลงศพ พวงหรีด เต็นท์สำหรับงานศพ เครื่องเสียง บริการอาหารเครื่องดื่ม พระเทศนา พระสวด คณะเจ้าภาพ ซึ่งต้องมีผู้มีชื่อเสียง มีหน้ามีตาในสังคม ของชำร่วยที่ดูหรูหรา ราคาแพง พระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง การจัดงานศพมีการลดขั้นตอนในการเตรียมงานให้น้อยลง และมีความรวดเร็วมากขึ้น และรับเอาวัฒนธรรมอื่นเข้ามาปฏิบัติทดแทน ทั้งนี้สาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีของคนในชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมจากภายนอก สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ, 2554) ที่ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธนั้นมาจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดค่านิยมความสะดวกสบายมากกว่าความสามัคคี ค่านิยมของเจ้าภาพงานศพที่ต้องการความทัดเทียมกับผู้อื่น เป็นไปในทิศทางเดียวกับงานวิจัยของ (พระครูโกศลอรธกิจ, ปี

ที่ 4 เล่มที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2560) ที่สรุปว่า การเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพจากอดีตมาสู่ยุคปัจจุบันที่มีความเจริญของสังคมและค่านิยมของเจ้าภาพเองที่ได้เปลี่ยนไปเพื่อให้การจัดงานศพได้มีความสะดวกและรวดเร็วของงาน ทำให้คนในท้องถิ่นบางส่วนลืมนิธิกรรมเก่าแก่ที่โบราณได้ยึดถือปฏิบัติมา นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายนอกการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่างท้องถิ่น กระแสของทุนนิยม ก็ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวชุมชนตอนกลาง เช่นเดียวกันที่มีการแข่งขันความมีฐานะทางสังคม มีความต้องการความสะดวก รวดเร็ว จึงกลายมาเป็นเรื่องของธุรกิจบริการขายโลศพ พวงหรีด บริการอาหาร เต็นท์เช่า ร้านบริการงานศพครบวงจรความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายที่ถูกกลบฝังไปเพราะโลกที่เจริญก้าวหน้า และความคิดที่เป็นสังคมเมืองมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาจรัญ จิตตสังวร, 2553) ได้สรุปที่เกี่ยวกับการจัดการศพกลายเป็นงานศพของธุรกิจขายโลศพ ขายปราสาทศพ ขายพวงหรีด ธุรกิจของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์และกิจกรรมซื้อขายการจัดพิธีกรรมและงานวิจัยของ (ธรรมพร สุขมี และเกตุฉวา บุญปรากฏ, 2558) ที่ได้สรุปไว้ว่า การจัดงานศพยุคปัจจุบันให้ความหมายในเชิงสถานภาพทางสังคมอันเป็นการประกอบสร้างในลักษณะสุขคติพาณิชย์ตอบสนองความต้องการของเจ้าภาพ สะดวกสบาย รวดเร็ว หฐุหรา

สำหรับประเด็นอัตลักษณ์สัปเหร่อของชุมชนตอนกลางมีพลวัตที่เปลี่ยนแปลงจากอดีตในยุคแห่งการเผาแบบสามส้าง ที่ไม่มีตัวตนที่ชัดเจน คนเผาศพคือบรรดาญาติผู้ตาย เพื่อนฝูง ผู้มาร่วมงานศพ หรือผู้กล้าผู้นำในชุมชน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเผาศพมาเป็นเตาเผาแบบปิด (เมรุ) การจำกัดตัวบุคคลผู้รับหน้าที่เผาศพก็เกิดขึ้น ส่งผลให้ความเป็นสัปเหร่อมีความชัดเจนขึ้น คนที่มาเป็นสัปเหร่อจะต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าอาวาสหรือกรรมการวัด ซึ่งจะต้องเป็นคนที่มีรู้จักได้รับการยอมรับในชุมชน มีความรู้ความสามารถในพิธีและการเผาศพเป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระชาญชัย ชยเมธี (คำวิชัย), 2556) ที่ระบุว่า สัปเหร่อเป็นผู้จัดการศพประจำฌาปนสถานของชุมชน ได้รับการยอมรับจากมติชุมชน เป็นผู้ที่มีความรู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล เป็นที่ปรากฏแก่สายตาของประชาชนทำให้เป็นที่ยอมรับในศักยภาพและบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อในภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความสำคัญต่อการจัดการพิธีศพให้เป็นไปตามความคาดหวังของคนในชุมชน และปัจจุบันการมีเมรุเผาศพแบบถาวรทำให้ตำแหน่งสัปเหร่อเลื่อนตัวสู่ “นักจัดการศพ”

สรุป

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 - 2561 ชุมชนวัดมัชฌิมาภิมุข (ดอนกลาง) มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ระบบสาธารณูปโภค รูปแบบและความเชื่อในการจัดการศพซึ่งได้เปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง บรรยายากาตงานศพในยุคปัจจุบันเป็นการดำเนินการที่เตรียมพร้อมมาเป็นอย่างดี มีความสวยงาม หรุษรา ประดับประดา สะดวกสบาย มีการเช่าบริการร้านค้าทุกกระบวนการตั้งแต่โลงศพ ดอกไม้ อาหารเครื่องดื่ม พวงหรีด การประดับประดาเมรุ ของที่ระลึก พระสงฆ์สวด พระสงฆ์เทศนา เจ้าภาพที่มีหน้ามีตาในสังคมที่ถูกเชิญมา รวมไปถึงผู้เผาศพที่มีการประสานเตรียมพร้อมเป็นอย่างดี บรรยายากาศภายในงานเผาศพเต็มไปด้วยร้านค้าบริการขายของผู้เข้าร่วมงาน ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายกำลังจะถูกกลบไปเพราะความเจริญก้าวหน้าทันสมัยของโลก

สำหรับอัตลักษณ์ของสัปเหร่อวัดมัชฌิมาภิมุข (ดอนกลาง) มีพลวัตเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับวิถีแห่งการเผาศพของชุมชน เมื่อมีการเปลี่ยนรูปแบบการเผาศพมาเป็นเตาเผาแบบเมรุการจำกัดตัวบุคคลผู้รับหน้าที่เผาศพก็เกิดขึ้น ทำให้ต้องมีผู้รับผิดชอบดูแล ส่งผลให้ความเป็นสัปเหร่อมีความชัดเจนขึ้น คนที่มาเป็นสัปเหร่อจะต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าอาวาสหรือกรรมการวัด ซึ่งจะต้องเป็นคนที่รู้จักได้รับการยอมรับในชุมชนมีความรู้ความสามารถในพิธีและการเผาศพเป็นอย่างดี ทำให้ตำแหน่งสัปเหร่อเลื่อนตัวสู่ “นักจัดการศพ” สัปเหร่อมีตัวตนมากขึ้นผ่านพัฒนาการของเมรุเผาศพ ในยุคปัจจุบันเป็นคนที่พบเห็นได้ง่าย เรียกใช้ง่ายเวลามีคนตาย แต่งตัวดีเรียบร้อย ใจกล้า ไม่กลัวผีสงฆ์ ปฏิบัติอยู่ในศีล มีอำนาจในการต่อรองกับเจ้าภาพ มีอาชีพที่หลากหลาย มักทายกวัด นำให้ว่าพระทุกประเพณีทำบุญของชาวพุทธ สำหรับอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของสัปเหร่อชุมชนวัดมัชฌิมาภิมุข (ดอนกลาง) ที่ยังดำรงไว้อย่างเหนียวแน่นคือการมีคติความเชื่อในการทำบุญส่วนกุศล ไม่รับอามิสสินจ้างเผาศพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานเกี่ยวข้องควรสร้างความตระหนักในควมมีคุณค่าของการจัดการศพ พิธีกรรม และนัยยะที่แฝงด้วยหลักธรรมคำสอน ปรีชาธรรม เพื่อเป็นการลด ละเลิก กิเลส

ความโลภ ความโกรธ ความหลงยังตนอยู่ในความไม่ประมาทของชีวิต สร้างความผาสุกให้กับ การดำเนินชีวิต

1.2 ควรส่งเสริมให้ชาวชุมชนในสังคม ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศพ ศึกษาเรียนรู้การจัดการศพ เพื่อเป็นกระบวนการงานศพเป็นตัวอย่างในการสร้างสังคมแห่งภ ทรภาพ ความเป็นญาติมิตร วงศาคณาญาติ นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน สังคม ประเทศชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการจัดการศพและอัตลักษณ์สัปเหร่อในพื้นที่อื่น

2.2 ควรมีการศึกษา แนวทางอนุรักษ์ เผยแพร่ปรีتناธรรมอันเนื่องมาจากการ จัดการศพ

เอกสารอ้างอิง

ณัฐพงศ์ จิตนิริรัตน์. (2553). อัตลักษณ์ชุมชน. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ธรรมพร สุขมี และเก็ดถวา บุญปรากร. (2558). การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของโรงศพใน สังคมไทยพุทธสมัยใหม่. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ครั้งที่ 4ในหัวข้อ“การพัฒนางานวิจัยบนฐานแนวคิดใหม่ เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ระหว่างวันที่ 7-8 พฤษภาคม (หน้า 46-53). ณ ศูนย์ประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต: มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

บรรเจิด คำสวัสดิ์. (29 มีนาคม 2561). ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย. (ผศ. ดำรงค์พันธ์ ใจหาวัระพงศ์, ผู้สัมภาษณ์)

พระครูโกศลอรธกิจ. (ปีที่ 4 เล่มที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2560). ศึกษาประเพณีงานศพของ ชาวไทยพุทธท้องถิ่น อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา. มหาจุฬานาครทรรศน์, 65-82.

พระครูดำรงภูมิธรรม. (19 มีนาคม 2561). ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย. (ผศ. ดำรงค์ พันธุ์ ใจหาวัระพงศ์, ผู้สัมภาษณ์)

พระชาญชัย ชยเมธี (คำวิชัย). (2556). บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพกรณีศึกษา ในเขต เทศบาลตำบลหลวงใต้ อำเภोगาว จังหวัดลำปาง. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

พระพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ. (2554). การเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธ กรณีศึกษา บ้านหมื่นตำบลนาปรัง อำเภอบึง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาจรัญ จิตตสังวโร. (2553). การศึกษาแนวคิดความเชื่อเชิงวัฒนธรรมในการสร้างปราสาทศพของชาวพุทธล้านนา . พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมหมาย สมแก้ว. (31 มีนาคม 2561). ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย. (ผศ. ดำรงค์พันธ์ ใจหาวัระพงศ์, ผู้สัมภาษณ์)

สว่าง เดชสถิต. (3 มีนาคม 2561). ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย. (ผศ. ดำรงค์พันธ์ ใจหาวัระพงศ์, ผู้สัมภาษณ์)

เสถียร โกเศศ. (2553). ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตความตาย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

A Giddens. (1992). The Transformation of Intimacy Sexuality, Love, and Eroticism in Modern Societies. Stanfor: Stanford University Press.